

УДК 33.658.3

Гіль Л.А.¹, Мавроді А.С.²

¹ ст. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. БТЕ-0214м НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Повернення військовослужбовців до цивільного життя супроводжується глибокими трансформаціями у всіх сферах їхньої життєдіяльності. Цивільне середовище значно відрізняється за своїми цінностями, темпом життя, нормами поведінки та соціальними очікуваннями. У цьому контексті процес адаптації ветеранів постає як складна, багатофакторна система, що охоплює психологічні, професійні та соціальні аспекти. Важливим завданням є виявлення основних бар'єрів, що перешкоджають ефективній реінтеграції ветеранів, а також окреслення шляхів їх подолання на рівні державної політики та громадських ініціатив.

Одним із таких бар'єрів постає проблема психологічної дезадаптації. Психоемоційна стабілізація є фундаментальною умовою успішної адаптації до мирного життя. Значна частина ветеранів демонструє симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривожних і депресивних станів, емоційного виснаження. Це призводить до зниження рівня командної взаємодії, високої плинності кадрів, зростання конфліктності в колективах.

Згідно з дослідженнями Т. Матвіїшина, від 40% до 60% ветеранів відчують значні труднощі психологічного характеру, що ускладнює їхнє функціонування в професійному та соціальному середовищі [1]. Відсутність системного психологічного супроводу на етапі демобілізації, за свідченням С. Петренченка, спричиняє підвищений ризик соціальної ізоляції [2].

Дані Veteran Hub та IREX за 2022–2023 роки підтверджують: більшість звернень ветеранів стосувалися потреби в емоційній підтримці, а не правових чи побутових питань.

Одним із ключових бар'єрів адаптації та працевлаштування є професійна дезорієнтація - відсутність релевантного досвіду для цивільного ринку праці. Часто військові навички не мають прямого відповідника у сфері цивільної зайнятості, що унеможливорює трансфер компетентностей.

В. Близнюк та І. Терюханова зазначають, що дефіцит програм професійної перекваліфікації є однією з головних причин безробіття серед ветеранів [3]. В. Веклич вказує на низький рівень цифрових навичок у даній категорії, що знижує конкурентоспроможність на ринку праці [4].

Хоча законодавство (Закон України «Про статус ветеранів війни») передбачає пільги при працевлаштуванні, на практиці ці механізми не забезпечують гарантованого доступу до робочих місць. Як наслідок -

зайнятість нижче рівня кваліфікації; трудове відторгнення; стигматизація ветеранів як «нестабільних» працівників.

Наступною проблемою успішної адаптації виступає соціальна ізоляція та бар'єри інтеграції у колективах.

Соціальна взаємодія ветеранів з цивільним населенням часто характеризується відчуттям відчуження. Нерозуміння специфіки бойового досвіду, емоційна дистанція та упередження з боку цивільних осіб призводять до підвищення конфліктності, ускладнюють інтеграцію.

Так, Л. Нестеренко вважає соціальну ізоляцію одним із ключових факторів формування депресивних станів у ветеранів [5]. У дослідженнях Т. Матвійшина ветерани самі описують себе як «окрему касту» в соціальному просторі [1]. В результаті ситуації, що склалася, спостерігається вихід ветеранів з активного ринку праці, вимушена міграція у сільську місцевість або навіть еміграція.

Фахівці наголошують на ефективності іноземних програм корпоративної інклюзії (США, Канада), аналоги яких в Україні практично відсутні.

Правова та інформаційна дезорієнтація – наступний із основних викликів, з якими стикаються ветерани при поверненні до мирного життя після участі в бойових діях.

Частина ветеранів не володіє необхідною інформацією щодо своїх прав і можливостей, що ускладнює реалізацію державних гарантій.

У своїх дослідженнях спеціалісти наголошують на формальному характері державної підтримки: багато пільг складні в адмініструванні й не мають реального ефекту. За інформацією Мінветеранів України, лише 30% ветеранів користуються наданими їм трудовими гарантіями, переважно через відсутність інформування. Тому виникає недовіра до державних інституцій з боку ветеранів, збільшується кількість випадків невикористання пільг, а учасники бойових дій, які повертаються до цивільного життя схильні орієнтуватися на допомогу волонтерських структур замість офіційних механізмів.

Адаптація ветеранів до цивільного життя є багатовимірним процесом, який виходить за межі медичної або суто трудової реабілітації. Комплексна реінтеграція потребує міжсекторальної взаємодії державних структур, громадських організацій та роботодавців.

З цієї метою доцільно запропонувати напрямки вирішення означених проблем, а саме:

1. Запровадження програм професійної перекваліфікації, орієнтованих на актуальні потреби ринку праці.

2. Інституціоналізація психологічного супроводу на всіх етапах реінтеграції, зокрема у професійному середовищі.

3. Розвиток програм менторства та корпоративної інклюзії для ветеранів.

4. Проведення інформаційних кампаній серед роботодавців з метою подолання стигматизації та формування позитивного образу ветерана.

У трудових колективах варто впроваджувати програми адаптації ветеранів до цивільного життя, які поєднують елементи професійної, психологічної, соціальної підтримки, а також сприяють розумінню з боку роботодавців та колег. Це можуть бути програми наставництва, закріплення за ветераном досвідченого працівника-ментора, який допомагає орієнтуватися в новому середовищі, адаптуватися до корпоративної культури, процесів, вимог. Корисно організувати тренінги для всього колективу, на яких розкрити цивільним працівникам особливості досвіду ветеранів, виклики, з якими вони стикаються, і як правильно взаємодіяти без упереджень. Доцільно використовувати прийом адаптованого входу у трудову діяльність, що передбачає зменшене навантаження у перші тижні, чіткі інструкції, поступове включення в роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Матвійшин Т. Соціальна адаптація ветеранів війни на робочому місці (на базі міста Львова). Репозитарій Українського католицького університету. 2022. URL: <https://er.ucu.edu.ua/items/eec7ea7f-070c-44f3-b60a-c3327d13ddf3> (дата звернення: 01.10.2025)

2. Петренченко С. Проблеми ринку праці та можливості працевлаштування важкопоранених комбатантів. *Проблеми та технології*. 2021. № 3. URL: <https://pt.khmnu.edu.ua/index.php/pt/article/view/271> (дата звернення: 01.10.2025)

3. Близнюк В.В., Терюханова І.М. Професійне навчання та працевлаштування як інструмент професійної адаптації ветеранів війни. Репозитарій КНЕУ. 2021. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/4a998b84-14f4-4925-8786-3efe61c5dbc0> (дата звернення: 01.10.2025)

4. Веклич В.А. Інтеграція ветеранів в ринок праці: міжнародний досвід та можливості для України *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 11. URL: <https://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/528> (дата звернення: 01.10.2025)

5. Нестеренко Л.М. Професійна адаптація та працевлаштування ветеранів війни в сучасній Україні. *Наукові записки НУ «Львівська політехніка»*. 2020. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/f0d2e015-f895-43fa-8d3f-5d3010b5c38e> (дата звернення: 01.10.2025)